

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Jakonen, Mikko

Title: Kirja-arvostelu teoksesta Ylä-Anttila, Tuomas: Poliitiikan paluu.

Year: 2010

Version:

Please cite the original version:

Jakonen, M. (2010). Kirja-arvostelu teoksesta Ylä-Anttila, Tuomas: Poliitiikan paluu..
Kansalaisyhteiskunta, (1/2010), 121-136.
<http://kans.jyu.fi/ajankohtaista/uutiset/kylehti>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Tuomas Ylä-Anttila (2010). Poliitiikan paluu: Globalisaatio- liike ja julkisuus. Vastapaino, Tampere.

Mikko Jakonen*

Politiikan paluu. Globalisaatioliike ja julkisuus on Tuomas Ylä-Anttilan väitöskirja joka tarkastettiin Helsingin yliopiston Sosiaalitieteiden laitoksella 4.9. 2010. Se käsittelee alaotsikkonsa mukaisesti pääasiassa niin sanotun globalisaatioliikkeen murtautumista valtamediaan ja globaaliin julkisuuteen 1990-luvun ja 2000-luvun alussa.

Kirja koostuu kuudesta luvusta. Näistä ensimmäinen Julkisuus ja liikkeet, kansallinen ja globaali on johdanto kirjan aiheisiin. Siinä esitellään samalla myös perustavat tutkimuskysymykset ja konteksti. Toinen luku Maailman sosiaalifoorumin globaalit julkisuudet käsittelee julkisuuden käsitteen muutosta kansallisesta julkisuudesta globaaliksi julkisuudeksi. Kysymys ei ole kuitenkaan yhdestä globaalista julkisuudesta, vaan globaaleista julkisuuksista. Ylä-Anttila ei ota kantaa siihen, tulisiko myös kansallisesta julkisuudesta puhua monikossa. Kolmas luku Suomalaiset globalisaatioliikkeessä, globalisaatioliike Suomessa käsittelee sitä, millaisia toimintamuotoja globalisaatioliike sai Suomessa ja toisaalta sitä, millaisia toimijoita suomalaiset olivat maailmanlaajuisessa globalisaatioliikkeessä. Neljäs luku on nimetty otsikolla Sosiaalifoorumi, Helsinki-prosessi ja välittymisen ongelma. Tässä luvussa Ylä-Anttila kartoittaa Maailman sosiaalifoorumin ja Helsinki -prosessin yhteyksiä internetin hakukoneita avuksi käyttävällä verkostanalyysillä ja toisaalta näiden foorumeiden sisällön analyysillä. Viidennessä luvussa Globalisaatio mediakeskustelussa tarkastellaan puolestaan väitöskirjan toista empiiristä osaa, media-analyysiä 2000-luvun alun Helsingin Sanomissa. Ylä-Anttila on muodostanut analyysin narratiivin muotoon, joka käsittää (globalisaatio) kritiikin, omaksumisen ja vastaiskun vaiheet. Hän analysoi aineistoaan pääasiassa Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n kehittämällä julkisen oikeuttamisen analyysillä, jota hän myös pyrki lyhyesti kehittämään edelleen. Kuudes ja viimeinen luku on nimeltään Poliitiikan paluu. Luku on käytännössä väitöskirjan päätäntö, jossa vedetään yhteen kirjan kantavat teemat ja esitetään muutamia lop-

*Mikko Jakonen on YTL ja valtio-opin tohtorikoulutettava Jyväskylän yliopistossa.

puYTEENVETOJA käsitelystä aiheesta. Kirjaan kuuluu myös kolme liitettä.

Käsittelen tässä arvioissa Ylä-Anttilan teoksesta esiin nousevaa neljää asiakokonaisuutta ja niiden ongelmia. Ensiksikin haluan kyseenalaistaa Ylä-Anttilan tavan käyttää käsitettä globalisaatioliike. Toiseksi tähän liittyen haluan kyseenalaistaa ”globaalin kansalaisyhteiskunnan” ja ”globaalien demokratian elementtien” käsitteen, jota Ylä-Anttila käyttää ja sivuaa. Kolmantena ongelmana näen Ylä-Anttilan keskittymisen lähinnä Attacin ja vieläpä vain Suomen Attacin toimintaan. Neljäntänä isona kysymyksenä haluan kyseenalaistaa Ylä-Anttilan esittämän näkemyksen ”politiikan paluusta” ja määritelmän, jonka hän antaa politiikalle kirjassaan.

Kiinnitän näiden teemojen käsittelyn kautta myös huomiota Ylä-Anttilan tapaan tehdä tutkimusta. Tieteellisen tutkimuksen kannalta suurin ongelma läpi teoksen on se, että Ylä-Anttila jättää perustelematta väitteitään, esittää argumentteja ilman perusteita eikä kartoita tutkimuskohdetta ja kenttäänsä vaadittavalla huolellisuudella. Seurauksena on sellaisia ongelmia, jotka näkyvät näiden kolmen teeman keskeisissä väittämissä ja lopputuloksissa. Yleisesti tutkimukselliselta näkökannalta näin myös ongelmalliseksi Ylä-Anttilan tavan rakentaa tutkimusta. Esimerkiksi kirjan ensimmäisissä luvuissa kuvattu yhteiskunnallisten liikkeiden lyhyt historia on mielestäni liian suppea ja aukkoisen toimiakseen taustoituksena käsiteltävälle aiheelle. En myöskään täysin ymmärtänyt, miksi juuri näitä asioita oli tärkeää kartoittaa tutkimuksessa. Lisäksi teoreettinen osuus ja ote, joka käsittelee julkisuutta vaikuttaa hieman ontolta. En kuitenkaan käsittele tässä tekstissä varsinaisesti Ylä-Anttilan väitöskirjan tieteellisiä asioita, vaan keskityn muutamiin olennaisiin poliittisiin ulottuvuuksiin. Tekstini on tarkoituksellisesti poleeminen ja kriittinen – ehkäpä siksi, että tarvittavaa kriittisyyttä ei Ylä-Anttilan teoksessa mielestäni esiinny.

I

Ensimmäinen ongelmakohta liittyy siis globalisaatioliike -käsitteen käyttöön. Nähdäkseni Ylä-Anttilan globalisaatioliikkeen käsittelytavassa on muutamia perustavia ongelmia. Ensiksikin hän olettaa ja antaa lukijan ymmärtää, että olisi ollut olemassa ja ehkä vieläkin olisi olemassa jonkinlainen globaali yhteiskunnallinen liike, jota nimitettäisiin globalisaatioliikkeeksi.

Haluan lähtökohtaisesti kyseenalaistaa tämän käsitteen käytön ja siihen liittyvän ajatusrakennelman. Se peilaa mielestäni vain ja ainoastaan valtamedioissa välittyneen julkisuuskuvan mallia, sekä toisaalta Attacin

lanseeraamaa käsitystä maailmanlaajuisesta poliittisesta liikehdinnästä. Suurin osa 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun liikehdintään osallistuneista ihmisistä ja toimijoista luultavasti kyseenalaistaisi kysyttäessä tämän yhden kokoavan käsitteen käytön. Globalisaatioliike termi ei mielestäni sovi kuvaamaan sitä, mitä globaalissa yhteiskunnallisessa liikehdinnässä, ts. edellisessä varsinaisessa suuressa liikesykliässä tapahtui.

Syitä tähän on monia, mutta yksi yksinkertainen ja keskeinen syy on se, että 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun liikehdintä oli erittäin laajaa ja monipuolista. Kaikissa suurissa tapahtumissa kuten Seattlessa, Prahassa, Göteborgissa ja Genovassa liikkeellä oli monenkirjavat joukot erilaisia kansalaisjärjestöjä, ay-liikkeitä, poliittisia puolueita ja toimijoita ja niin edelleen. Nämä tapahtumat olivat kuitenkin vain yhteenkokoavia suurmielenosoituksia. Ylä-Anttila tietää tämän itsekin varsin hyvin, onhan hän seurannut tätä liikehdintää läheltä ja osallistunut siihen itsekin. Miksi siis tätä monipolvista, monimuotoista, sisäisesti ristiriitaista ja heterogeenista liikehtivää massaa pitäisi kuvata identifioivalla ja yksioikoistavalla käsitteellä globalisaatioliike? Globaalilla liikehdinnällä ei ollut johtajia, sillä ei ollut organisaatiota, eikä se toiminut yhteneväisten päämäärien saavuttamiseksi. Mitään globalisaatioliikettä ei ollut olemassa, eikä sellaista ole vielä.

Ylä-Anttila hylkää Michael Hardtin ja Antonio Negrin analyysin globaalista liikehdinnästä mielestäni liian köykäisin ja väärin perustein kirjoittaessaan seuraavasti:

”Foorumiin liittyvissä julkisuuksissa on kyllä pyritty käsitteellistämään ja mobilisoimaan globaalia vallankumouksellista subjektia. Tunnetuin yritys on varmasti Michael Hardtin ja Antonio Negrin (2005) ’väki’ (multitude). Näiden tekstien hurjasta suosiosta läheskään kaikki MSF:n osallistujat eivät identifioi itseään osaksi Hardtin ja Negrin moninaisuutta tai heidän vallankumouksellista projektiaan. Sosiaalifoorumi on kaukana vallankumouksellisesta liikkeestä tai edes poliittisesta toimijasta jolla on tiukasti rajatut yhteiset tavoitteet.” (Ylä-Anttila 2010, 57.)

Hardtin ja Negrin näkemys globaalista liikehdinnästä oli kuvata sitä poliittisen ajattelun historian pitkäaikaisella inhokkitermillä multitude (väki, joukko, moneus, rahvas – ei kuitenkaan ”moninaisuus” sillä käsitteellä viitataan substanssiin, ei ominaisuuteen), jonka juuret juontavat aina Raamattuun, Kreikan ja Rooman poliittiseen ajatteluun ja tämän ajattelun henkiin herättämiseen uuden ajan alussa. Heidän ajatuksensa nykyisestä multitudinesta liittyi siihen empiriseen faktaan, että vuosituhannen

vaihteen liikehinnässä yhdistyivät niin monenlaiset ja heterogeeniset elementit, että sitä ei voi palauttaa yhden identiteetin, poliittisen suuntauksen tai vastaavan alle – toisin sanoen globaalista liikehinnästä ei koskaan tulisi ”kansaa”.

Hardtin ja Negrin edustamassa poliittisessa suuntauksessa (autonomimarkxilaisuudessa) virisi tosin vuosituhannen vaihteen jälkeen ajatuksia niin kutsutusta liikkeiden liikkeestä, siis poliittisesta liikkeestä joka johtaisi, ohjaisi tai koordinoisi tätä liikkeiden moneutta. Ajatus liikkeiden liikkeestä oli eräässä mielessä vanhanaikainen reaktio siihen, että globaalia liikehtivää multitudea oli hyvin hankala organisoida – ja kaikenlaista perinteistä organisoitumista ja haltuunottoa myös kartettiin tietoisesti. Pikemminkin liikkeet halusivat sitoutua jatkuvaan kamppailuun, jatkuvaan muutokseen ja yhä uusiin projekteihin, eikä suinkaan yhteen identiteettiin ja yhteen päämäärään. Vastustaja oli ja on pääoma, mutta tämä ei vielä riitä yhtenäisen identiteetin rakentamiseen.

Ajatus liikkeiden liikkeestä sai vähän kannatusta niin Suomessa kuin muuallakin, eikä mitään varsinaista liikkeiden liikettä koskaan syntynyt, eikä mikään taho päässyt hegemoniseksi. Liikkeiden moneus säilyi, muodonmuutoksia tapahtui. Tämän hetkinen kansainvälinen ja kansallinen liikekenttä on toki huomattavasti organisoituneempi ja vähemmän ”hippi” kuin vuosituhannen vaihteen globaali liikehdintä, mutta tietyllä tavalla 1990-luvun eli ysäriaktivismin perintöä ylläpidetään edelleen sitoutumattomuuden ja autonomisten projektien kunnioittamisena ja vaalimisena. Siitä mitä tämä tekee poliittiselle liikehinnälle ja ennen kaikkea sen tavoitteiden saavuttamiselle, voi olla montaa mieltä, mutta on selvää että jossain mielessä moneuden tila jatkuu edelleen – tosin nyt sitä voisi kutsua jopa välinpitämättömäksi liberalismiksi liikkeiden välillä, sillä uutta yhtenäisempää liikehdintää ei ole vielä syntynyt.

Joka tapauksessa on väärin väittää, että Hardt ja Negri olisivat tavoitelleet yhtenäisesti koordinoitua liikettä, jolla olisi ollut ”rajatut yhteiset tavoitteet”. Juuri näin ei missään nimessä ollut. Hardt ja Negri kyllä tavoittelivat vallankumoukselliseksi tulemistä deleuzelaisessa hengessä, mutta ”vallankumousta” sanan perinteisessä mielessä, siis kansallisvaltiolliseen suvereniteettiin liittyvää vallan haltuunottoa á la Lenin ei kuitenkaan ymmärtääkseni tavoiteltu, koska vallalla ei Hardtin ja Negrin teoriassa nähdä olevan yksioikoista lähdettä. Pääomaa kyllä vastustettiin, mutta se on toinen tarina. Mielestäni esimerkiksi Attacin toiminnan voidaan nähdä pyrkineen enemmän tämänsuuntaisiin tavoitteisiin: rajaamaan globaalien lii-

kehduinnän toimintamuodot sosiaalidemokraattiseen sovitteluun ja keskusteluun, sekä toisaalta palauttamaan kansallisvaltioille niiden poliittisen päätäntävällän.

Siksi onkin omituista, että Ylä-Anttila on valmis niputtamaan tämän erittäin monipolvisen liikehduinnän yhden käsitteen alle. Hyväntahdoisesti tulkittuna se tarkoittaa nähdäkseni sitä, että tutkija joutuu kuvaamaan ja kutsuamaan kohdettaan jollain käsitteellä, ja globalisaatioliike vaikuttaa kattavan ne olennaiset ulottuvuudet, joita tutkija tarvitsee. Osa-syynsä on varmasti myös sosiologialla, tai yhteiskuntatieteellä yleensä, jossa empirian monimuotoisuus tahtoo monesti niputtautua helposti käsiteltävien kategorioiden alle.

Toisaalta, jos asiaa tulkitaan vähemmän hyväntahdoisesti herää kysymys siitä, miksi Ylä-Anttila yrittää jälkikäteen supistaa ja tukahduttaa sen moneuden ja hallitsemattomuuden, joka vuosituhannen vaihteen liikehduintään liittyi? Sadoista, tuhansista – jopa sadoista tuhansista – toimijoista koostuva liikehduinta ei koskaan allekirjoittanut virallisesti tai edes hiljaisesti yhteisiä päämääriä. Tulkinnat globalisaatiosta, uusliberalismista, uudesta maailman järjestyksestä ja niin edelleen olivat ja ovat jatkuvasti ristiriitaisia ja eriäviä, kuten Ylä-Anttila itsekin kirjoittaa kuvatesaan Maailman sosiaalifoorumia ja verratessaan sitä Helsinki -prosessiin. Osa kannatti ”globalisaation” ja uusliberalismin hillitsemistä perinteisin kansallisvaltiollisin ja kansainvälisin keinoin, kuten Attac. Toiset olivat taas valmiita vastustamaan pääomaa – ja myös kaikenlaista repressiivistä poliittista valtaa – sen kansallisessa ja globaalissa muodossa – kuten Hardtin ja Negrin innostama liikehduinta. On väärin väittää, että olisi ollut jonkin globalisaatioliike ja erityisen väärin on väittää, että sen keskeinen toimintafoorumi olisi ollut Maailman sosiaalifoorumi tai sen keskeinen liike ja edustaja Pohjois-Euroopassa ja Suomessa Attac. Nyt lukija saa ”globalisaatioliikkeestä” väistämättä tällaisen kuvan. Mielestäni se ei ole perusteltu ja on samalla merkittävä ongelma koko teoksen rakenteessa. Ongelmallista on myös se, että Ylä-Anttila ei nosta esiin sitä kritiikkiä, joka tietulle poliittisesti hegemonisille liikehduinnälle nimenomaan Maailman sosiaalifoorumissa annettiin. Jos jotkut pitivät valtaa ja yrittivät ohjata liikehduintään tiettyyn suuntaan. Näin tekivät esimerkiksi attacilaiset, kuten muun muassa Michael Hardtin aikalaisraportista käy ilmi.

Toisin sanottuna, uusien ja uusien-uusien yhteiskunnallisten liikkeiden sosiaalinen ontologia on Ylä-Anttilan käsittelyssä sekava ja hän käsittelee globaalin liikehduinnän kompleksisuutta aivan liian yksioikoisesti –

vaikka hän luvun 2.3. alaluvussa käsitteleeekin globalisaatioliikkeen monimuotoisuutta. Oli Hardtin ja Negrin analyysistä mitä mieltä tahansa on mielestäni selvää, että esimerkiksi heidän esittämän vaihtoehdon läpikäyminen olisi ollut erittäin tärkeää Ylä-Anttilan tutkimukselle. Näin jo siksi-kin, että Hardtin ja Negrin teoriaseikkailu bestseller Empire (sekä jatko-osat Multitude ja Commonwealth) on ollut globaalisti katsottuna yksi vuosituhannen vaihteen merkittävimmistä liikekentän itseymmärrystä rakentaneista teksteistä.

Teoreettisemmalla tasolla voidaan sanoa, että Ylä-Anttila ei lainkaan käsittele liikkeiden moneuden sosiaalista ontologiaa, tai monimutkaisten verkostojen ontologiaa. Negrin ja Hardtin kieltämättä riittämättömän teorian lisäksi olisi tarjolla lukematon määrä verkostomaista ja rihmastomaista sosiaalista ontologiaa käsitteleviä tekstejä niin mannermaisen kuin analyttisen tradition puitteissa. Nyt näistä teorioista ei näy jälkeäkään, vaikka tutkimuskohde – globaali julkisuus ja globaalit mikrojulkisuuksien verkostot – olisi mielestäni edellyttänyt huomattavasti teoriaherkempää lähestymistapaa. Sama koskee kansainvälisen politiikan tai maailmanpolitiikan luonteen pohdintaa. Ylä-Anttila tutkii mielestäni liian yksioikoisesti tai ”empiirisesti” (tai pikemminkin journalistisesti) niitä ilmiöitä, joita globaaliin liikehdintään liittyi. Tämä on ongelmallista, sillä vuosituhannen vaihteen liikehdinnän suurinta antia on nimenomaan se teoreettinen pohdinta maailmasta uudenlaisena poliittisena tilana ja perinteisen kansallisvaltiolliseen politiikkaan sitoutuneen ajattelun ja kieliopin kyseenalaistaminen. Nyt Ylä-Anttila kyllä tuo esille todenmukaisesti ja realistisesti sen, että kansallisvaltio näytteli ja näyttelee edelleen merkittävää roolia globaalissa politiikassa, mutta globaalien liikehdinnän esittämä kritiikki kansallisvaltiota kohtaan ei juurikaan välity lukijalle.

II

Koska Ylä-Anttilan käsitys globalisaatioliikkeestä on suppea ja eräässä mielessä liian perinteinen, jopa kansallisvaltiolliseen poliittiseen ajatteluun (ykseyteen ja representaatioon) sidottu, ovat monet käsitteelliset ratkaisuehdotuksetkin hieman kummallisia. Vaikka Hardtin ja Negrin esittämä ajatus Imperiumista ja multitudinesta (tai toisinsanottuna pääomasta ja elävästä työstä) ei ole sekään mikään täysin uusi keksintö, on sen eduksi laskettava lähtökohtainen irtisanoutuminen kansan, kansallisvaltion ja kansainvälisyyden käsitteistä. Hardt ja Negri toivat myös poliittiseen kieleen uusia käsitteitä, tai ainakin uudistettuja käsitteitä. Näin ei tapahdu

Ylä-Anttilan kuvaaman globalisaatioliikkeen kohdalla. Yritän seuraavaksi selittää, miksi tämä tekee lukemisen hankalaksi.

Vaikka elämme samalla maapallolla ja toimmemme vaikuttavat toisiimme jatkuvasti yhä enemmän, on mielestäni käsitteellisesti hankalaa lähteä tarkastelemaan, peräänkuuluttamaan tai ajattelemaan sitä, mikä olisi ”globaali kansalaisyhteiskunta”. Kansalaisyhteiskunta kun on lähtökohtaisesti kansallisvaltioon sidottu käsite. Maailma ei ole kansallisvaltio eikä valtio. En myöskään usko, että näin tulee olemaan, vaikka jotkut teoreetikot ovat tällaista vaihtoehtoa esittäneet. Maailmassa ei ole maailmankansalaisia, vaan ihmisiä. Poliittisen ajattelun tulisi kyetä ainakin kyseenalaistamaan kansalaisuuden käsite – kuten globaali liikehdintä pyrki tekemään – ja tarjoamaan jotain uutta tilalle. Sitä ei helpota, että vuodesta toiseen puhumme esimerkiksi globaalista kansalaisyhteiskunnasta.

Globaalin kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen liittyy myös toinen ongelma, joka muistuttaa meitä kansalaisen ja kansalaisyhteiskunnan ongelmallisesta taustasta. Kuten aikoinaan vain osa väestöstä sai kansalaisoikeudet (Ateenassa vain syntyperäiset miehet, myöhemmin Euroopassa vain miehet ja niin edelleen), on myös globaaliin kansalaisyhteiskuntaan osallistuminen erittäin rajattua. Maailman sosiaalifoorumi on lähtökohtaisesti elitistinen järjestelmä. Tällä en tarkoita sitä, että se olisi täysin huono tai että sen toiminta ei olisi tärkeää. Globaalin kansalaisuuden yhdistäminen tiiviisti sellaisiin tapahtumiin, kuten Maailman sosiaalifoorumi, on kuitenkin ongelmallista. Suurin osa maailman ihmisistä ei edes tiedä, että tällainen foorumi on olemassa tai että he olisivat jotenkin oikeutettuja siihen osallistumaan. Suurimmalla osalla ihmisistä ei ole myöskään varaa osallistua Maailman sosiaalifoorumiin – ei edes rikkailla pohjoisen asukeilla. Ei edes läntisissä demokratioissa tiedetä juuri mitään tästä globaalin kansalaisyhteiskunnan foorumista ”kansalaisten” tasolla. Näin ollen onkin selvää, että maailmansosiaalifoorumi on vain ja ainoastaan poliittisten aktivistien foorumi, joka ehkä miettii globaalin demokratian kysymyksiä, mutta tästä huolimatta, sillä ei ole mitään tekemistä käytännön globaalin demokratian kanssa – ainakaan jos demokratia ymmärretään joksikin muuksi kuin edustukseksi ja keskusteluksi. Ylä-Anttilalle globaalin demokratian kehittyminen tarkoittaa globaalin julkisuuden kehittymistä, jossa voidaan keskustella demokraattisesti.

Ylä-Anttila siis ilmoittaa, että häntä kiinnostaa globaalin demokratian kehittyminen. Ketäpä ei kiinnostaisi. Ylä-Anttila huomauttaa Patomäkeä ja Teivaista (2003) lainaten, että kansallisten demokratiainstituutio-

den kopioiminen globaalille tasolle, ei välttämättä olisi toimivaa. Tähän ajatukseen voi yhtyä. Ajatus maailmanparlamentista kun ei ole mielikuva-
na lainkaan innostava, vaan päinvastoin ankea. Suurten demokraattisten
elinten toiminta on erittäin ongelmallista jo niissä kokoluokissa, joissa nyt
liikutaan (Intian, EU:n, USA:n ja Venäjän tapauksissa). Miksi ihmeessä ke-
nenkään tavoitteena olisi rakentaa vielä isompi järjestelmä, jossa on vielä
suurempi byrokraattinen koneisto ja joka saa vielä vähemmän aikaan,
muuta kuin kapitalistisen talouden suojeleja ja pönkittämistä?

Mielestäni Ylä-Anttila olisi voinut kyseenalaistaa enemmän globaa-
lin demokratian mielekkyyttä ja mahdollisuuksia – olematta silti demokra-
tian vastainen. Esille olisi voinut nostaa perustavan nykydemokratian ong-
gelman, siis sen, että demokratia tarkoittaa meille nykyisin lähinnä edus-
tusta, representatiivista poliittista järjestelmää. Terävemmän kyseenalais-
tamisen sijaan Ylä-Anttila päätyy usein toistamaan, kuinka tärkeää globaa-
lin demokratian kehittäminen on demokratialle. Sitä mitä demokratia on,
ei juurikaan pohdita. Ylä-Anttilan mukaan globalisaatioliike on kansalai-
syhteiskunnan demokraattista toimintaa, joka tuo asioita poliittiselle
agendalle ja pyrkii vaikuttamaan ”päättäjiin”. Juuri tässä piilee koko ku-
vion ongelma. Ylä-Anttila päätyy kuvaamaan varsin perinteistä, keskiluok-
kaista ja porvarillista toimintaa ”globaalina demokratian elementtinä”.
Maailman sosiaalifoorumin tehtävän määrittely yhtäältä omien verkosto-
jen rakentamisen paikaksi ja toisaalta ”päättäjiin vaikuttamiseksi” niin
kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla on juuri yksi niistä keskeisistä
syistä, miksi monet järjestöt ja liikkeet kyllä osallistuivat Maailman sosiaa-
lifoorumiin, mutta eivät siitä kuitenkaan kovinkaan paljon innostuneet.
Demokratian periaate ei ole se, että saamme kiltteinä kansalaisina vaikut-
taa päättäjiin vaan se, että me olemme, demoksena (kansana, mutta ilman
etnistä ulottuvuutta tai ulossulkevuutta) päättäjiä. Demokratian voima on
siinä, että demos on poliittinen subjekti, joka pitää hallussaan valtaa ja sen
toteuttamisen välineitä (väkivaltaa).

Maailman sosiaalifoorumi voi kutsua itseään demokraattiseksi, mut-
ta sen sanoutuminen irti demokratian perusperiaatista eli vallasta ja en-
nen kaikkea olemassa olevan ”rikkaiden” vallan (vrt. Rancière) suorasta
vastustamisesta, tuhoaa sen vaikutuksen. Demokratia ei ole kunnollisten
kansalaisten toimintaa, jossa kiltit kansalaisaktiivit ja kansalaisyhteiskun-
nan toimijat kiikuttavat yhdessä harkittuja ja mietittyjä näkemyksiä pää-
ttäjiille päätettäväksi – tai sosiaalifoorumeiden tapauksessa ”keskustelta-
vaksi”. Demokratia on sitä, että kansa tekee mitä se tahtoo ja vaatii itsel-

leen sitä kaikkivoipaa paikkaa, jonka eliitti tai yläluokka omii itselleen aristokraattisesti. Demokratia on lähtökohtaisesti antagonismia. Maailman sosiaalifoorumissa ei tällaisesta toiminnasta voida puhua koska vastapuolen kanssa ei keskustella eikä niin sanotusti ”väännetä” ja siksi puhe ”jo olemassa olevista globaalien demokratian elementeistä” on harhaanjohtavaa. Helsinki -prosessissa sen sijaan vastapuolen kanssa neuvoteltiin, mutta kuten Ylä-Anttilan tutkimus osoittaa, lopputuloksena oli lähinnä puolivillaiset sovittelut.

Itse asiassa voitaisiin väittää, että edellytykset globaalien demokratian toteutumiselle ovat vakavasti heikentyneet viimeisten vuosikymmenten aikana kapitalismin uuden luokkavallan kiihdyttämisen syklin myötä, eikä globaalien kansalaisyhteiskunnan hankkeet ole edistäneet demokratian, siis ”kansan” vallan ja voiman lisääntymistä. Maailman sosiaalifoorumi ei ole kyennyt pakottamaan globaalia kapitalistiluokkaa tai kansallista kapitalismin edustusta taipumaan päätöksissään ja väitän, että tämä johtuu lähtökohtaisesti siitä, että Maailman sosiaalifoorumilla ollaan tyydytty keskustelemaan keskenään. Olisiko sitten ratkaisu maailmanparlamentin rakentamisessa? En usko, että tällaisilla rakenteilla voitaisiin saada aikaa mitään muuta kuin sovintoja ja sovitteluita. Demokratiaa sen radikaalissa muodossa se ei edistäisi. Ehkä politiikalle ei ole yhtä paikkaa tai instituutiota, ei kansallisvaltiossa, ei kunnassa, eikä maailmassa. Miksi pitäisi ollakaan? Maailman sosiaalifoorumia voi siis mielestäni tutkia ja siitä saatava tieto on mielenkiintoista. En kuitenkaan lähtisi tutkimaan sitä hyvänä esimerkkinä globaalista demokraattisesta kehityksestä, vaan pikemminkin aktivistien keskustelu-areenana.

III

Edellä esitetyt ongelmat näkyvät Ylä-Anttilan kirjassa hyvin konkreettisesti. Attacilaisena ja Attacista kirjoittavana tutkijana hänellä on suuri into legitimoitua Attacin toimintaa. Attac on alusta pitäen ollut korkeasti koulutettujen länsimaisten sosiaalidemokraattinen liike. Attac ei todellakaan ole ollut ”ruohonjuuritasonkapina” sen omista sloganeista huolimatta (eikä näin välttämättä tule ollakaan, ehkä ”ruohonjuuritasolle” on annettu aivan liikaa glorioaa siihen nähden kuinka vähän tällaista liikehdintää tosiasiallisesti on). Attacin tavoitteina on alusta alkaen ollut luoda kansainväliselle kentälle kansallisvaltiota muistuttavia järjestelmiä. Yksi näistä on ollut esimerkiksi Tobinin vero. Attacin tavoitteena on ollut myös kansallisvaltiollisen järjestelmän puolustaminen ”globalisaatiota” vastaan

– tai toisin päin sanottuna: globalisaatiota on nähty voitavan vastustaa vain kansallisvaltion ja kansallisvaltioiden välisen toiminnan kautta. Attacin tavoitteena ei ole ollut missään vaiheessa proletariaatin tai prekariaatin vapauttaminen pääoman vallan alta. Sen sijaan se on halunnut sosiaalidemokraattiseen tyyliin sovittaa pääoman ja työväen ristiriitaa ja kohtaa tätä kautta köyhien ja tarvitsevien asemaa. Toisin sanottuna Attac ei ole ajanut esimerkiksi sosialismia saatikka ekologista kommunismia, vaan eräänlaista sosiaalidemokraattista globaalien sääntelyn järjestelmää. Tämä näkyy toimintatavoissa ja tavoitteissa.

Attac on keskittynyt siihen, mitä sen jäsenistö osaa parhaiten: lukemaan, kirjoittamaan, tutkimaan, istumaan paneeleissa, matkailemaan, järjestämään seminaareja ja niin edelleen. Attac ei ole sen sijaan ole pyrkinyt sitouttamaan laajempia kansanjoukkoja sen riveihin. Vaikka Suomessa Attacin jäseniä oli sen suurimpina hetkinä 2500, ei Attac kuitenkaan koskaan tullut tunnetuksi radikaalina työväenliikkeenä. Pikemminkin sitä vaivasi alusta alkaen keskiluokkainen leima – missä oli luultavasti myös sen suosion salaisuus.

Tämä näkyy myös siinä, miten Ylä-Anttila kuvaa Attacin asemaa ”globalisaatioliikkeessä”. Hänen mukaansa globalisaatioliike muodostui kahdesta ”siivestä”. Ensimmäinen näistä oli ”tutkiva ja tiedottava” -siipi ja toinen ”mielenosoitus” -siipi. Ylä-Anttila kuvaa, että tutkivan ja tiedottavan siiven taustat olivat kehitysmaaliikkeessä ja 1960-luvun aktivismissä. Mielenosoitussiiven hän kontekstualisoi historiallisesti yhdistämällä sen kansalaistottelemattomuuden perinteeseen muun muassa aseistakieltäytymisen, kojärvi-liikkeeseen ja eläinaktivismiin. Globaalisatioliikkeen mielenosoitussiiven suhteen hän sanoo mallia otetun italomarxismista, Ya Basta -liikkeestä, josta Suomeen tuotiin valkohaalarien toimintamalli.

Ylä-Anttila on oikeassa siinä, että Suomessa kuten muuallakin on vähintään kaksi linjaa vasemmistolaisessa poliittisessa liikehdinnässä. On sosiaalidemokraattista toimintaa ja sitten radikaalimpaa vasemmistolaista toimintaa (ja näiden lisäksi paljon paljon muuta). Näiden yhdistäminen globalisaatioliikkeen ”kahdeksi siiveksi” on kuitenkin mielestäni virheelistä. Ensiksikin, radikaalimpi vasemmistolainen, vihreä ja syväekologinen liike ei ollut osa attacilaista ”globalisaatioliikettä”. Attacilaiset ja mielenosoittajat saattoivat hillua samoissa mielenosoituksissa ja juoda yhdessä kaljaa, mutta mitään koordinoitua toimintaa ei näiden kahden toiminnan tason välillä ollut. Jos tutkimuksessa käytetään kahden siiven käsitettä, tulisi ymmärtää, mitä tällä metaforalla tarkoitetaan. Siipien välissä on lintu

tai lohikäärme ja tällä olennolla on jonkinlaiset aivot. Aivot yhdistävät toimintaa. Kun Sinn Féinistä ja IRA:sta käytetään nimitystä ”kaksi siipeä”, on se perusteltua. Attacin ja muiden liikkeiden tapauksessa näin ei ole. Attacilla ja radikaalimmalla aktivismilla ei ollut eikä ole mitään perustavia yhteyksiä Suomessa eikä muualla. Tutkijalta on harhaanjohtavaa antaa tällainen kuva. Attac sanoutui toistuvasti irti mielenosoitusväkivallasta ja muusta epämääräisyydestä, joka olennaisena osana kuului globaaliin liikehdintään.

Toiseksi on virheellistä nimetä Attacin toimintaa ”tutkivaksi ja tiedottavaksi” -siiveksi. Jos esimerkiksi Suomessa tarkastellaan asiaa, niin 2000-luvun alussa ”mielenosoitus” -siipeä lähempänä olleet julkaisut, kuten tottelemattomat.org -sivusto, Vaikuttava tietotoimisto ja Verkkolehti Megafoni olivat varsin ”tutkivia ja tiedottavia” – itse asiassa jopa huomattavasti suuremmissa ja monipuolisemmissa määrin kuin Attac. Ylä-Anttila ei kuitenkaan mainitse edes nimeltä näitä merkittäviä globaaliin liikehdintään liittyviä kansallisia toimijoita ja ”mikrojulkisuuksia”. Tämä ei ole selitettävissä pelkästään tutkimuksen huolimattomuudella: pikemminkin näyttää siltä, että Ylä-Anttila on halunnut kirjoittaa attacilaisen historian 2000 -luvun taitteen liikehdinnästä, mutta jättänyt kaikki Attacille vieraat tai sitä kritisoineet tahot ulos.

Myös julkisuuden tutkimuksen kannalta tämä on merkittävä puute, sillä globaali liikehdintä – ehkä Attacia lukuun ottamatta – hylkäsi valtamedian tarjoaman yksioikoisen bulkkijulkisuuden ja siirtyi kirjoittamaan ja julkaisemaan Indymedia -tyyppissä julkaisuissa. Tästä toimintatavasta kehittyi lukuisia erilaisia projekteja, joista yksi tärkeimmistä on ollut vahvasti tutkimus ja teoriapainotteinen aktivismi. Vaikka Ylä-Anttila siis korostaa mikrojulkisuuksien verkoston merkitystä globaalien liikkeiden harjoittamalle demokratian edistämiseksi, ei hän mielestäni juurikaan tutki tai esittele näitä mikrojulkisuuksia ja verkostoja. Esimerkiksi suomeksi käännetyn materiaalin analyysin kautta voitaisiin piirtää joitakin kartoja siitä, mitä kautta ja miten tietyt kansainväliset keskustelut vaikuttivat Suomessa, ja miten niihin täällä suhtauduttiin.

Jos Ylä-Anttila on halunnut kirjoittaa tarinan Attacin toiminnasta 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun poliittisessa kontekstissa, olisi tutkimus tullut nimetä niin. Nyt Attacin toiminnan kautta yritetään kertoa historia, jota ei ole taustoitettu kunnolla, mutta joka ei myöskään kerro koko kuvaa siitä poliittisesta liikehdinnästä ja ristiriitaisuudesta, jota Euroopassa ja maailmalla nähtiin.

Edellisissä pohdinnoissa suhteessa Ylä-Anttilan teokseen on tullut esiin ne ongelmat, jotka leimasivat koko 2000-luvun vaihteen globaalia liikehdintää. Maailman sosiaalifoorumi ei kyennyt luomaan yhteistä poliittista agendaa, vaan sortui länsimaiseen ”ikuisen keskusteluun”. Maailman sosiaalifoorumi halusi (ainakin aluksi) attacilaisten johtamana edistää Attacin tavoitteita, mutta nämäkin tavoitteet toteutuivat vain vaivoin, kuten Ylä-Anttilan tutkimus osoittaa. Maailman sosiaalifoorumi oli tärkeä elementti käytännön verkostojen ja henkilökohtaisten suhteiden luomisessa, yhteisessä oppimisessa ja niin edelleen. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä globaalilla tasolla toimivan poliittisen liikehdinnän saati globaalin demokratian käyttövoimaksi. Kuten Negrin ja Hardtin multituden teoria, myös Maailman sosiaalifoorumi luotti aivan liikaa siihen, että erilaiset liikkeet kyllä lopulta jollain tasolla toimivat yhdessä ja pelaavat samaan päätyyn. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, koska globaalilla pelikentällä päätyjä on niin monia, ja lisäksi on vielä koreja, reikiä ja erilaisia maalitauluja joka lähtöön. Sikäli kuin globalisaatioliike oli olemassa, se epäonnistui. Sikäli kuin Maailman sosiaalifoorumi todella yritti vaikuttaa maailman tilanteeseen, se on toistaiseksi epäonnistunut. Samalla ovat epäonnistuneet myös ne poliittiset suuntaukset, jotka ovat olleet siinä mukana: vasemmisto, vihreät ja sosiaalidemokraatit. Ilman selkeitä yhteisiä päämääriä ja ilman välineitä (valtaa ja voimaa) näiden päämäärien toteuttamiseksi, mitään merkittävää tai uutta ei tule maailman tasolla tapahtumaan. Siksi myös radikaalimpi globaali liikehdintä on epäonnistunut. Paljon on kuitenkin saatu myös aikaan. Ylä-Anttila esittelee teoksessaan hyvin ja tarkasti, kuinka monet keskeiset Maailman sosiaalifoorumissa käsitellyt asiat ovat edistyneet. Attacin ansioksi voidaan laskea myös se, että se on onnistunut kouluttamaan huomattavan määrän poliitikoita ja tutkijoita, jotka ovat päässeet esille julkisuudessa ja myös osallistumaan päätöksentekoon. Radikaalimpi globaaliliikehdintä on tuottanut samoja tuloksia, ja molemmat ovat luoneet myös uusia subjektiivisuuden muotoja. Epäilen, että monet 2000-luvun alun radikaalit ovat myös jääneet pysyvästi radikaalille linjalle, eikä globaalin liikehdinnän tilinpäätöstä ole suinkaan vielä kirjoitettu.

Missä on siis ”politiikan paluu”, josta Ylä-Anttila puhuu kirjansa päätösluvussa. Se riippuu tietysti täysin siitä, miten politiikka ymmärretään. Attacin kansainvälisessä ohjelmajulkistuksessa vuodelta 1998 politiikka ymmärretään seuraavasti puhuttaessa liikkeen tärkeimmästä tavoitteesta,

Tobinin verosta: ”Tällä tavalla heitettäisiin kapuloita keinottelun rattaisiin. Se vahvistaisi vastarintaa ja palauttaisi päätösvaltaa kansalaisille ja kansallisille hallituksille, mutta ennen kaikkea se merkitsisi politiikan palauttamista takaisin keskeiselle paikalleen.”

Politiikka on tässä jotain mikä kuuluu jollekin paikalle. Voidaan kysyä onko tämä tuore tai uudistava näkemys, jolla rakennetaan globaalia demokratiaa tai muuta vastaavaa? Ja mikä on se paikka johon politiikan pitäisi palata? Attacilaisen näkemyksen mukaan politiikan paikka on lopulta kansallisvaltioiden hallituksilla ja eduskunnilla.

En väitä, että Ylä-Anttila toistaisi Attacin ohjelmajulistuksen näkemyksen politiikasta. Hän on tutkimuksessaan kuitenkin kummallisella tavalla kiinnittynyt Attacin teemoihin ja näkemyksiin, eikä kyseenalaista niitä riittävästi. Tutkijan tulisi kysyä palasiko politiikka globaalin liikeyhdinnän myötä, mitä politiikalla tässä yhteydessä tarkoitetaan ja mitä tarkoitetaan paluulla. Nyt Ylä-Anttila sen sijaan väittää yksinkertaisesti, että ”... Seattlen mielenosoitusten jälkeen, globalisaatioliikkeen tunsivat kaikki olivat avanneet televisionsa tai sanomalehtensä. Globalisaatiokeskustelu oli alkanut. Politiikka oli palannut.” (Ylä-Anttila 2010, 209.)

Toki Ylä-Anttila kertoo, mihin politiikka oli kadonnut. Se oli hänen mukaansa kadonnut uusliberaalin markkinadoktriinin hallitsemaan globalisaatioon (Attacin mukaan ”kasvottomille markkinavoimille”). Tämä ideologinen ja materiaalin mahti edustaa Ylä-Anttilalle vaihtoehtottomuutta. Poliitiikan paluu tarkoitti siis vaihtoehtojen paluuta. Attac ja monet muut 2000-luvun liikkeet toittivat kuin yhdestä suusta, että ”toisenlainen maailma on mahdollinen”. Näinhän varmasti onkin. Mutta minkälainen maailma? Tästä ei ole vielä kellään selvyttä.

Ylä-Anttila sanoo, että globalisaatioliikkeen mukaan ”politiikka on nimenomaan valitsemista eri vaihtoehtojen välillä” (Ylä-Anttila 2010, 210). Tällainen määritelmä kadottaa mielestäni horisontistaan kamppailun ja antagonismin, jotka perinteisesti on laskettu politiikan peruselementeiksi (vaikkakin Ylä-Anttila toisaalla lyhyesti viittaa siihen, että politiikkaan kuuluu erimielisyydet ja erot ovat olennaisia). Politiikka on ristiriitaa. Supermarketissa ostelijalle voi tietysti tulla ristiriitainen olo, kun ei tiedä ostaisiko hunaja- vai suklaamuroja. Onneksi kenen tahansa asiakkaan kanssa voi yrittää viritellä keskustelua tästä asiasta. Joskus keskustelu johtaa selkeään käsitykseen ja ostopäätökseen, joskus lyhyt- tai pitkäaikaiseen parisuhteeseen.

Politiikassa ei kuitenkaan olla supermarketissa, toisin kuin monet

nykyään väittävät. Poliitiikka ei ole ”valitsemista” eikä se edes ole äänestämistä kuin hyvin pieniltä osin. Mielestäni 2000-luvun globaali poliittinen liikehdintä muistutti siitä, että poliitiikka on tehtävä ja sen puolesta on kamppailtava. Globaalin liikehdinnän suuhun olisi sopinut yhtä hyvin Hannah Arendtin vanha tokaisu ”Politics is left lying on the street”. Jos uusliberalismi oli toivoton jotain, se oli toivoton koko 1980- ja 90-luvun, että poliittinen osallistuminen on roskaa, sitä ei tarvitse tehdä eikä siihen kannata käsiään sotkea (”Poliitiikka ei kiinnosta sinua”, kuten valtamedia ja mielipidetutkimukset muistavat edelleen kertoa kerran viikossa). 1990-luvun ekologisen liikehdinnän pohjilta monet osasivat kuitenkin dykkä. Tämä tapahtui metaforisesti ilmaistuna myös globaaliliikehdinnässä: se mikä oli heitetty pois poliittiselta agendalta, nimittäin työväen aate ja liike, koki paluun globaalin liikehdinnän myötä. Marxilaisuus koki paluun globaalin liikehdinnän myötä. Sosiaalidemokratia puolestaan ei kokenut paluuta sen myötä muuta kuin hetkellisesti. Näin on joidenkin mielestä ”onneksi” ja joidenkin mielestä ”valitettavasti”, jos siteeraamme presidentti Martti Ahtisaarta.

Ylä-Anttilan tutkimuskohteen mukaisesti (globalisaatioliike ja julkisuus) hän esittää kirjan lopussa, että poliitiikka ei palannut niinkään järjestöpoliitikoimisena, vaan ennen kaikkea julkisuudella politiitkoimisena ja vieläpä nimenomaan globaalin julkisuuden tasolla. Eräässä mielessä näin on. Toisaalta politiikan lopputulosten kannalta on pessimistisesti todettava, että eipä tuo keskustelu paljon auttanut. Julkisuudessa käytävän keskustelun ongelma on se, että se on loppujen lopuksi vain täytetty kaupallisesti toimiville medioille. Näihin piireihin pääsevät osallistumaan ne, joilla on kykyjä murtautua toimittajien tietoisuuteen. Se mitä toimittaja ei ymmärrä tai mitä hän ei hyväksy, jää valtamedian ulkopuolelle.

Siksi mielestäni valtamedian ulkopuolella on havaittavissa huomattavasti mielenkiintoisempia ilmiötä, kuin valtamediaa tarkastelemalla voisi edes aavistaa. Miksi Ylä-Anttila ei tutkinut tarkemmin näitä julkisuuksia? Sama koskee politiikkaa: ulkoministereiden, vaikka he kuinka olisivat maltillisia attacilaisia, ulkopuolella on huomattavasti mielenkiintoisempaa poliittista liikehdintää. Miksi Ylä-Anttila haluaa tarkastella niin paljon esimerkiksi Helsinki -prosessia, koska sen saavutukset ovat jo muutenkin tiedossa? Ja edelleen jos tarkastellaan lopputulemia, miksi Ylä-Anttila vaihtuu väittämään, että esimerkiksi Live 8 konsertit tai Make Poverty History -kampajat olivat globaalin liikehdinnän saavutuksia. Toki joitakin kehitysmaiden velkoja annettiin anteeksi, mutta niin monet muut päinvas-

taiset prosessit etenevät sen verran hyvällä vauhdilla juuri nyt, että nämä mediaspektaakkelit saavat lähinnä kyynisen ja ironisen hymyn huulille.

Ylä-Anttilan tutkimus on mielenkiintoinen kirja. Se on monella tapaa hyödyllinen ajankuva ja tutkimus 2000-luvun alun globalisaatiota vastustaneesta liikehdinnästä, erityisesti Attacista. Mielestäni sen perusongelma on yhtäältä kritiikittömyys sitä ”politiikkaa” kohtaan, jota Attacissa ja Maailman sosiaalifoorumissa ajettiin. Toinen ongelma on globaalin liikehdinnän yksiulotteinen kuvaaminen, jota olen edellä käsitellyt. Tästä huolimatta teos on tärkeä kirja, josta on syytä keskustella – jos emme muuhun pysty.
